

Ajuntament
de Barcelona

FEM ARXIU, CONSTRUÏM CIUTAT

Història de l'Arxiu Municipal de Barcelona
(1249-2025)
de Ramon Alberch i Fugueras

Pròleg de Vicenç Villatoro

» L'Ajuntament de Barcelona publica *Fem arxiu, construïm ciutat. Història de l'Arxiu Municipal de Barcelona (1249-2025)*, una obra de Ramon Alberch i Fugueras que traça la història de la ciutat a través de l'evolució del seu arxiu. L'acte de presentació tindrà lloc el 14 d'octubre, a les 18.30 h, al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona.

» El llibre vol posar en relleu el paper fonamental que ha tingut l'Arxiu Municipal de Barcelona tant en la construcció de la identitat com en la protecció del patrimoni documental de la ciutat, un element clau per garantir una gestió pública rigorosa i transparent.

» L'obra no només reivindica la importància del patrimoni documental com a instrument de memòria i govern, sinó que també reconeix la tasca històrica dels professionals de l'arxivística, que han vetllat durant segles per preservar, organitzar i fer accessible aquesta informació.

» El llibre defensa la funció essencial de l'Arxiu com a reflex fidel de l'evolució de la ciutat i com a eina per entendre el passat i planificar el futur.

» L'Arxiu Municipal de Barcelona està format per un conjunt de 21 centres: l'Arxiu Històric de la Ciutat, l'Arxiu Municipal Contemporani, l'Arxiu Fotogràfic, la xarxa d'arxius municipals de districte i els arxius centrals. Tots garanteixen la conservació i l'accés a un patrimoni documental excepcional per la seva continuïtat històrica, que reflecteix la diversitat i l'evolució de la vida ciutadana al llarg del temps.

» El dimarts 14 d'octubre, a les 18.30 h, tindrà lloc la presentació del llibre *Fem arxiu, construïm ciutat* al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona, amb presència del tercer tinent d'alcaldia, Albert Batlle, el director general de Patrimoni de la Generalitat de Catalunya, Joaquim Borràs, i l'arxivera en cap de l'Ajuntament de Barcelona, Ana Pazos. L'acte tindrà format de taula rodona i hi participaran l'autor del llibre, Ramon Alberch i Fugueras, el prologuista del llibre, Vicenç Villatoro, i l'editora de la revista *L'Avenç*, Núria Iceta. Per poder-hi accedir, [cal inscriure's a través d'aquest enllaç](#).

El llibre es publica coincidint amb la celebració del Congrés Internacional d'Arxius - ICA Barcelona 2025, organitzat pel Consell Internacional d'Arxius amb el suport de la Generalitat de Catalunya, l'Ajuntament de Barcelona, la Diputació de Barcelona, el Ministeri de Cultura i l'Associació de Professionals de l'Arxivística i la Gestió de Documents. En aquest context, l'Arxiu Municipal de Barcelona ha volgut presentar aquesta publicació que repassa vuit segles d'història documental de la ciutat. L'estudi posa en relleu el paper clau de l'Arxiu com a dipositori de la memòria col·lectiva i com a eina de transparència.

Sobre el llibre *Fem arxiu, construïm ciutat*

L'origen de l'Arxiu es remunta al segle XIII, coincidint amb la creació del govern municipal. Al llarg dels segles, ha viscut diverses etapes de transformació. En un context de grans canvis tecnològics i socials, és més important que mai entendre com s'ha anat construint aquest patrimoni documental, que serveix tant per conèixer el passat com per afrontar els reptes del futur amb una arxivística moderna i alineada amb les tendències internacionals.

El Llibre Verd de Barcelona el formen quatre volums de gran valor jurídic, històric i artístic. Una cinquantena de folis contenen miniatures atribuïdes al taller dels pintors Ferrer i Arnau Bassa. Fons del Consell de la Ciutat i Ajuntament Modern (AHCB 01/1G-10 a 13)

Els arxius municipals es consideren la base més sòlida del sistema arxivístic català, gràcies a la seva antiguitat, continuïtat i relació estreta amb la ciutadania. L'obra presenta un estudi dividit en dotze capítols que combinen la visió històrica amb una cronologia d'esdeveniments, perfils de professionals implicats i una bibliografia exhaustiva. L'enfocament per períodes permet analitzar no només els canvis històrics sinó també qüestions transversals com l'accés, la conservació i la protecció dels documents.

Aquest llibre té l'objectiu de fer evident la relació estreta que s'estableix entre el creixement de les ciutats i la seva organització politicoadministrativa, en aquest cas Barcelona, i el seu reflex en els documents de l'Arxiu. O, dit d'altra manera, com l'Arxiu és el mirall de la construcció de la ciutat i la prova de la seva antiguitat, identitat i evolució.

Pel que fa a la disciplina arxivística, Ramon Alberch i Fugueras posa de manifest el reconeixement creixent que aquesta rep com a eina essencial per a la consolidació de la memòria col·lectiva i la promoció de la transparència institucional. En aquest sentit, subratlla la importància de disposar de professionals amb una formació especialitzada i rigorosa, capaços de garantir una gestió documental segura, accessible i alineada amb els principis del servei públic.

L'obra destaca moments crítics com la crisi del segle XVIII amb el decret de Nova Planta, i les reformes del segle XIX i del 1917, que van afectar la unitat del patrimoni documental. A partir del 1987, s'inicia una etapa d'integració i modernització de l'Arxiu Municipal amb la finalitat d'establir un model arxivístic homogeni i eficient.

A més de garantir la seguretat jurídica i la gestió eficient, l'Arxiu s'ha consolidat com una peça clau en la construcció del poder local. Documents emblemàtics com el Llibre Verd —recull selectiu de privilegis reials— exemplifiquen com la informació ha estat utilitzada històricament com a instrument polític.

En l'actualitat l'impacte de les tecnologies a l'Arxiu és innegable i positiu. N'és un exemple el salt experimentat en la digitalització, la implantació de l'administració electrònica i la gestió de les dades, així com l'estímul que està significant l'ús de la intel·ligència artificial.

Amb aquest treball, Barcelona no només reivindica la riquesa del seu passat arxivístic, sinó que també es projecta com a referent internacional en la gestió documental del segle XXI.

L'arxiu, el document, són la pila elèctrica que alimenta la memòria, la història, el coneixement. L'arxiu és el fonament sobre el qual descansa la nostra visió del present. L'arxiu, doncs, té a veure amb el record i amb l'oblit, amb la veritat i amb la mentida, amb la llibertat i amb el poder.

Vicenç Villatoro

Escriptor, periodista i polític català, prologuista del llibre *Fem arxiu, construïm ciutat*

L'Arxiu Municipal s'instal·la entre el 1882 i el 1883 al segon pis de la Casa de la Ciutat. A la imatge es pot veure un dels seus dipòsits documentals amb l'arxiver Alfons Damians i Manté. Autoria: Frederic Ballell, 1917. Fons Ajuntament de Barcelona (AFB)

Sobre l'autor:

Ramon Alberch i Fugueras Doctor en Història, ha estat cofundador i president de l'Associació d'Arxivers de Catalunya (1986-1993) i de l'ONG Arxivers sense Fronteres (1998-2005 i 2012-2020). Va ocupar la direcció de l'Arxiu Municipal de Barcelona (1990-2004) i del Sistema d'Arxius de Catalunya (2004-2010). També ha estat director de l'Escola Superior d'Arxivística i Gestió de Documents de la Universitat Autònoma de Barcelona (2002-2016). És professor convidat a diverses universitats de l'Amèrica Llatina. El 2022 el Consell Internacional d'Arxius li va concedir la distinció d'ICA Fellow. És autor d'una quarantena d'assaigs i manuals d'arxivística i història.

Llibre de correspondència municipal dels anys 1449 a 1451, embellit amb l'escut de la ciutat. Fons del Condell de la Ciutat i Ajuntament Modern (AHCH 04/1B-014)

CRONOLOGIA HISTÒRICA

A continuació, adjuntem una selecció de les dates més rellevants, a manera de cronologia històrica, a fi de visualitzar algunes de les fites més importants assolides al llarg del temps:

- 1249. Privilegi del rei Jaume I que posa la base del govern municipal.
- 1269. Els documents municipals més rellevants són conservats en unes caixes al convent de Santa Caterina (dit també *dels dominicans* o *predicadors*).
- 1284. El privilegi denominat *Recognoverunt proceres* confirma a perpetuïtat el règim local de Barcelona.
- 1301. S'inicia la sèrie documental dels Llibres del Consell (també dits posteriorment *llibres d'acords* o *llibres d'actes*).
- 1336. Es forma una rúbrica o índex dels documents conservats al convent de Santa Caterina.
- 1346. Inici de l'elaboració del Llibre Verd.
- 1359. Joan Agustí és escrivà del racional i arxiver alhora.
- 1369. A causa d'un greu conflicte amb els dominics, el Consell decideix traslladar les caixes amb els privilegis al convent de Sant Francesc (dit *de Framenors*).
- 1371. Els consellers redacten un memorial sobre les mesures que cal prendre per posar ordre als documents municipals.
- 1376. Esment de la necessitat que l'arxiver visqui al costat de l'Arxiu.

1387. Els consellers reiteren la necessitat de fer còpies dels privilegis en els llibres dits Verd i Vermell i de prendre mesures de conservació dels documents.
1399. Esment de l'ampliació de la Casa de la Ciutat i construcció de l'espai dedicat a arxiu.
1433. Projecte de "redreç" de l'escrivania major i de l'arxiu.
1458. La Taula de Canvi, fundada el 1401, crea el càrrec d'arxiver.
1495. Malgrat disposar d'arxiu propi a la Casa del Consell, els consellers decideixen deixar les caixes amb els privilegis al convent de Framenors.
1553. Un "redreç" de l'administració de la Taula de Canvi estableix les funcions dels arxivers.
1559. Obres d'arranjament de l'Arxiu.
1564. Redreç de l'escrivania del Consell encomanat a una comissió d'experts per organitzar i descriure els documents dispersos arreu de les dependències de la Casa de la Ciutat.
1583. *Libre de algunes coses asanyalades succeydes en Barcelona y en altres pars*, format per Pere Joan Comes.
1588. El "creiximoni" (taula de salaris) permet de constatar que l'escrivà major i l'escrivà del racional, amb competències sobre els arxius, són els principals productors de documents.
1592. En les ordinacions per al "redreç" de la Taula de Canvi es remarca la importància de la feina d'arxivatge.
1608. S'empra la denominació d'*arxiver notari* i *escrivà major* per referir-se a Esteve Gilabert Bruniquer.
1614. Redacció de les *Rúbriques de Bruniquer*, aplec de documents d'interès ciutadà que abraça de l'any 1249 al 1713.
1668. El gran duc de la Toscana visita l'arxiu i en lloa l'organització i el bon ordre.
1718. La Reial cèdula de dotació de l'Ajuntament emesa per les noves autoritats borbòniques suprimeix l'ofici d'arxiver major.
1759. El secretari-escrivà de l'Ajuntament exerceix alhora la funció d'arxiver.
1821. Projecte de redreç de l'Arxiu.
1822. Pla específic d'ordenació i protecció de l'Arxiu.
1834. Creació de la Comissió de Restauració de l'Arxiu.
1835. Definició de les funcions de l'arxiver en el reglament intern de la Secretaria.
1837. Els pergamins i documents que s'havien conservat en caixes dipositades en successius convents de la ciutat es transfereixen a l'ACA en aplicació de les lleis desamortitzadores.
1842. El bombardeig de Barcelona pel general Espartero crema el sostre del Consell de Cent i, de retruc, bona part de l'arxiu de la Taula de Canvi.
1848. Projecte d'arranjament de l'Arxiu Municipal.
1852. Funcions de l'Arxiu en el reglament emanat de la Secretaria General.
- 1882-1883. Instal·lació de l'Arxiu en uns nous locals de la segona planta de la Casa de la Ciutat.

1882. Organització d'un petit museu de tresors artístics i documentals en una de les sales de l'Arxiu renovat.
1892. S'inicia la publicació del *Manual de novells ardits*, vulgarment apel·lat *Dietari del Antich Consell Barceloní* (23 volums, 1892-1975).
1904. Alfons Damians encapçala la direcció de l'Arxiu Municipal.
1912. S'inicia la publicació de les denominades *Rúbriques de Bruniquer* (5 volums, 1912-1916).
1917. Divisió del fons de l'Arxiu Municipal en històric i administratiu.
1918. Proposta de creació d'una comissió pionera de valoració de documents i d'un dipòsit de prearxivatge.
1919. Compra de la Casa de l'Ardiaca per destinar-la a nova seu del naixent Arxiu Històric de la Ciutat.
1920. S'inicia la publicació del *Recull de documents i estudis*, a càrrec de l'Oficina Municipal d'Investigacions Històriques dirigida per A. Duran i Sanpere.
1921. Agustí Duran i Sanpere és nomenat director de l'AHCB.
1921. No prospera l'intent de recuperar el fons municipal antic de documents i privilegis en pergamí dipositats a l'ACA.
1924. Es posa en funcionament l'Arxiu Històric a la Casa de l'Ardiaca.
1929. L'Arxiu Administratiu és traslladat en un espai més limitat al tercer pis del nou edifici del carrer de la Ciutat.
1929. L'exposició gràfica organitzada amb motiu de l'Exposició Internacional permet la compra d'un valuós lot de documents, gravats i llibres que, al capdavant, ingressen a l'Arxiu Històric.
- 1930-1935. Integració funcional dels arxius històric i administratiu.
- 1931-1933. Obres a l'antic Hospital de la Santa Creu per situar-hi un dipòsit de documents municipals per tal de reduir el col·lapse dels dos arxius.
1936. A. Duran i Sanpere és nomenat cap de la Secció d'Arxius Documentals de la Generalitat.
- 1937 (3-5 de maig). Lleugers desperfectes a l'Arxiu Històric a conseqüència de l'enfrontament armat entre un grup de sollevats i el cos de Mossos d'Esquadra.
- 1938 (19 de juliol). S'esfondra la galeria del tercer pis de l'Arxiu Històric a conseqüència d'un bombardeig de les tropes franquistes.
- 1943 (12 de gener). Creació de l'Institut Municipal d'Història de Barcelona, integrat per l'Arxiu Històric, el Museu d'Història, les investigacions arqueològiques, les publicacions històriques i les activitats de divulgació.
1944. Emissió setmanal a Ràdio Barcelona d'un butlletí de divulgació històrica, fins al 1973.
1946. Trasllat de l'Arxiu Administratiu a un edifici del carrer dels Templers, núm. 3-5.
1959. A l'Institut Municipal d'Història se li segreguen el Museu d'Història i les activitats arqueològiques.
1961. Trasllat de l'Arxiu Administratiu a un edifici del carrer del Bisbe Caçador, núm. 4.

1981. El director de l'IMHB elabora un informe amb l'objectiu de redreçar la situació de l'Arxiu Històric en l'aspecte infraestructural i transferir l'Arxiu Administratiu a l'Àrea de Cultura.
1982. Celebració del I Congrés d'Història del Pla de Barcelona.
- 1983 (16 d'abril). Celebració de la primera Trobada d'Arxius Històrics dels Barris de Barcelona a l'AHCB.
1985. Celebració del II Congrés d'Història del Pla de Barcelona.
1985. El director de l'IMHB reitera la delicada situació de l'equipament, el col·lapse documental i la saturació de la sala de consulta.
- 1986 (20 de novembre). Un decret de l'alcalde Pasqual Maragall impulsa l'endegament del projecte d'ordenació i custòdia de la documentació municipal.
1988. Creació del dipòsit de prearxivatge al carrer de la Ciutat de Granada, núm. 106, dependent de l'AMA.
1989. Dotació del Nucli Orgànic d'Arxiu i Biblioteca als consells municipals de districte.
1989. Trasllat dels fons dels antics municipis agregats als arxius municipals de districte corresponents.
1989. Inauguració de la nova seu de l'Arxiu Municipal del Districte d'Horta-Guinardó.
1990. Extinció del dipòsit de l'antic Hospital de la Santa Creu. Els seus fons es traslladen al dipòsit de prearxivatge i a l'Arxiu Històric de la Ciutat.
- 1990 (10 de desembre). Decret d'alcaldia que aprova les Normes reguladores de l'organització i el funcionament del Sistema Municipal d'Arxius.
1991. Refundació de l'Institut Municipal d'Història, integrat per l'Arxiu Històric, el Museu d'Història, el Centre d'Arqueologia, el Museu Monestir de Pedralbes, el Museu Verdaguer, el Gabinet Postal i el Gabinet Numismàtic. L'any 2001 s'extingeix.
- 1991 (2 de juliol). Decret d'alcaldia que aprova la Instrucció relativa als arxius municipals de districte.
1992. Inici del projecte d'Administració Integral de Documents i Arxius (AIDA).
1993. Primera edició del Congrés d'Història de Barcelona.
- 1993 (octubre). Unificació de tots els fons fotogràfics de l'Ajuntament per a la creació formal de l'Arxiu fotogràfic de Barcelona (carrer del Comerç, núm. 36).
1994. Creació del Seminari d'Història de Barcelona.
1995. Inauguració de les noves seus dels arxius municipals de districte de les Corts (20 d'octubre) i Sant Martí.
- 1995 (3 de maig). Recepció formal dels fons documentals generats per Holding Olímpic, SA (HOLSA).
- 1998 (30 de gener). Signatura del conveni de col·laboració entre l'Ajuntament de Barcelona i la Universidad de la República de Uruguay per a la creació de l'Arxiu de la Ciutat de Montevideo.
- 1998 (13 d'octubre). Inauguració de les obres de remodelació integral de l'Arxiu Històric de la Ciutat.
1998. Implementació del Pla de qualitat i la Carta de serveis arreu de l'Arxiu Municipal.

1999 (març). Signatura d'un conveni de col·laboració entre els ajuntaments de Barcelona i Bogotá per a la creació de l'Arxiu de la Ciutat de Bogotá.

2000 (31 de març). Signatura d'un protocol d'amistat i cooperació tècnica entre l'Ajuntament de Barcelona i la Prefeitura de Campinas per a la creació de l'Arxiu de la Ciutat de Campinas.

2001. S'engega la campanya Barcelona Fem Memòria, adreçada a promoure la implicació de la societat civil en la restauració i digitalització dels fons municipals.

2004 (març). Inauguració de l'Arxiu Municipal Administratiu.

2008. Primer Pla director d'arxius de l'Ajuntament de Barcelona.

2009 (21 de setembre). Creació de la Direcció Executiva del Sistema Municipal d'Arxius.

2010 (29 d'octubre). Aprovació del Reglament del Sistema Municipal d'Arxius.

2011. Aprovació del protocol de digitalització retrospectiva.

2014 (25 juliol). Aprovació del Reglament d'accés a la documentació municipal.

2015. Aprovació de la Instrucció de política de gestió documental.

2015. Posada en funcionament del catàleg en línia de l'Arxiu Municipal.

2016. Aprovació del Model de gestió de documents i expedients electrònics.

2016. Inauguració de l'Arxiu Central de Seguretat i Prevenció.

2017. Primera edició de les Jornades de Recerca Històrica dels Barris de Barcelona.

2022. Aprovació de la candidatura de Barcelona com a seu del Congrés Internacional d'Arxius de l'any 2025.

2022. Premi Sonor al pòdcast *Barcelona AMB paraula d'arxiu* en la categoria de millor guió.

2023. Celebració del Seminari Iberoamericà d'Arxius de Ciutats.

Per a més informació:

<https://ajuntament.barcelona.cat/barcelonallibres/ca>

Laura Santaflorientina / Tel.: 699 061 244 / laurasantaflorientina@gmail.com